

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

А. Сторожук, аспірант,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

У статті проаналізовано основні напрямки міжнародного співробітництва України у сфері сталого розвитку. Виділено переваги та недоліки певних видів такого співробітництва. Визначено основні проблеми щодо реалізації політики сталого розвитку та головні пріоритетні напрямки подальшого міжнародного співробітництва України.

Ключові слова: *сталий розвиток, стратегія, співробітництво, угода, проект, навколишнє природне середовище.*

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається поглибленням глобалізаційних процесів на сучасному етапі розвитку суспільства, а також необхідністю запровадження парадигми сталого розвитку людства в масштабі усієї цивілізації.

Проблеми міжнародного співробітництва України у сфері сталого розвитку підіймаються у працях Н. Андрусевич, Б. М. Данилишина, О. В. Садченко, І. П. Соловія, Н. В. Скорика, Ю. Ю. Туниці, Т. Ю. Туниці, М. А. Хвесика, С. К. Харічкова та інших.

Метою роботи є обґрунтування необхідності ефективної співпраці України з іншими розвиненими країнами світу, що сприяє формуванню правильного стратегічного бачення, допомагає у розробленні та реалізації політики сталого розвитку України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Еколого-економічна співпраця з іншими державами у сучасних інформаційних умовах існування національної економіки неминуча [5].

Потрібно очікувати зростання впливу екологічного фактора на подальше формування міжнародних економічних відносин. При цьому центральну роль у такому процесі буде відігравати міжнародний бізнес. На думку Всесвітньої комісії зі сталого розвитку, саме бізнес стоїть у центрі здійснення стратегії сталого розвитку [8].

Вже в кінці 80-х, після оприлюднення звіту комісії Брунтланд, багато організацій почали враховувати екологічний фактор у своїй політиці. Сьогодні, рахуючись із сучасними цивілізаційними проблемами, міжнародні організації висловлюють зацікавленість у формуванні й реалізації політики сталого розвитку. Все ж критика стверджує, що такі організації усувають наслідки негативних впливів на довкілля, а не запобігають їм. Світова організація торгівлі ігнорує впливи на довкілля, причиною яких є лібералізація торгівлі та орієнтація на економічне зростання і виснаження ресурсів. Як наслідок виникає вичерпання наявних ресурсів, забруднення і тиск на навколишнє природне середовище.

Сьогодні СОТ надає транснаціональним корпораціям свободу руху капіталу через кордони, доступ до ринків, дешеву робочу силу і природні ресурси. Отже, гостра небезпека вичерпання природних ресурсів висуває необхідність розробки стратегії сталого розвитку для СОТ, а також оцінки впливу торгівельних угод на довкілля.

Ураховуючи національні інтереси та глобальні цілі у сфері охорони навколишнього середовища, Україні необхідно здійснити такі

першочергові кроки з формування екологічної спрямованості торговельної політики [7]:

- підтвердження участі України в міжнародних природоохоронних процесах, що свідчить про активну позицію країни у вирішенні екологічних завдань;

- забезпечення інтеграції нормативно-правових положень національної зовнішньоторговельної та екологічної політики;

- розроблення інструментів реалізації екологічної політики в міжнародній торгівлі;

- екологізація виробництва як основа для екологічно безпечної торгівлі та реалізації екологічних імперативів сталого розвитку.

Як член СОТ Україна повинна запроваджувати відповідні заходи з охорони довкілля. Урахування усіх важливих вимог та завдань щодо сталого розвитку є необхідною умовою під час ведення торгівлі та співпраці з країнами СОТ.

Які ж завдання щодо сталого розвитку містяться у національних документах, які стосуються процесу євроінтеграції?

Інтеграція до Європейського Союзу є одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики України. Після розширення Європейського Союзу у 2004 році відносини між Україною та ЄС, зокрема у сфері охорони довкілля, розвиваються в рамках європейської політики сусідства.

План дій Україна – ЄС передбачає сприяння сталому розвитку, а саме такі заходи: організаційно-інституційне забезпечення стратегічного планування сталого розвитку, прийняття державної стратегії сталого розвитку, включення питань захисту навколишнього середовища до політики в інших сферах, зокрема у галузі промисловості, енергетики, транспорту, регіонального розвитку та сільського господарства.

У Звіті про здійснення Європейської політики сусідства у відношенні України у 2007 році (Повідомлення Європейської Комісії від 03.04.2008 р., SEC (2008) 402) зазначається, що основними проблемними питаннями щодо охорони довкілля в Україні є зміна клімату, якість повітря та води, поводження з відходами, захист природного середовища та радіаційне забруднення північно-східної частини України. Доопрацювання потребує галузеве законодавство, питання доступу до інформації та участі громадськості. Вказується, що особливу увагу потрібно приділити моніторингу і забезпеченню дотримання законодавства [3, с. 13].

Оцінка виконання екологічної складової Плану дій Україна – ЄС за період 2005-2008 рр. показує, що питання охорони довкілля та сталого розвитку не були пріоритетними, екологічна політика не інтегрована в інші сфери.

Не виконується на належному рівні вимога Плану дій щодо впровадження сталого розвитку. Крім утворення Національної ради зі сталого розвитку, вищим керівництвом не було ухвалено жодних нормативно-правових та інституційних рішень. Проект розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції переходу України до сталого розвитку» розроблявся без активного залучення зацікавлених сторін.

Важливими кроками щодо реалізації цілей Плану дій є доопрацювання (із залученням до обговорення представників громадськості) і затвердження Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року; та узгодження з нею стратегій окремих секторів, чітке розмежування повноважень органів влади; забезпечення доступу громадськості до процесу прийняття рішень; сприяння співпраці міністерств і відомств у питаннях охорони довкілля.

Європейський Союз погодився профінансувати реалізацію екологічної стратегії, на яку передбачено 35 млн євро. Доцільним було б затвердження національного плану дій разом зі стратегією, що сприяло б

ефективному розподілу коштів для фінансування конкретних проектів із запровадження сталого розвитку.

Мета реалізації національної екологічної політики полягає в стабілізації і поліпшенні екологічного стану України для забезпечення переходу до сталого розвитку та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування.

Отже, активна співпраця з ЄС є каталізатором для формування та реалізації політики сталого розвитку держави. І, хоча, не всі вимоги Плану дій і не завжди виконуються вчасно та на належному рівні, все ж посилення євроінтеграційних процесів України сприяє формуванню відповідного вектора, узгодженого з напрямками розвитку інших країн, посилює ефективність стратегічного планування та виконання поставлених цілей.

Розроблення механізму міжнародного природоохоронного співробітництва можливе лише за умов співробітництва та координації зусиль усіх країн, незалежно від їх соціально-економічних та політичних відмінностей, рівня розвитку продуктивних сил та актуальності екологічних проблем. Особливу роль у цьому процесі повинні відігравати міжнародні організації, а саме організації системи ООН (ЮНЕП) [1, с. 61].

Співпраця з ООН у сфері сталого розвитку здійснюється через діяльність програми розвитку ООН у секторі охорони навколишнього природного середовища. Програма розвитку ООН (ПРООН) надає підтримку уряду України щодо забезпечення сталого розвитку та екологічної політики. ПРООН зосереджується на таких питаннях, як упровадження екологічної політики на національному рівні, зміна клімату, відновлювана енергія та енергоефективність, управління надрами та охорона біорізноманіття.

Україна є членом трьох регіональних (міжнародних) проектів ПРООН по Дніпру, Дунаю та Чорному морю.

Проектами ПРООН в Україні є такі: попередження зміни клімату шляхом підвищення енергоефективності системи опалення у муніципальних районах, енергоефективність в освітньому секторі України, програма сталого розвитку Луганської області, розбудова екологічного коридору в Поліссі, посилення системи врядування та фінансової спроможності територій, що знаходяться під захистом держави, програма малих грантів Глобального екологічного фонду.

Регіональні проекти: Програма ПРООН-ГЕФ екологічного оздоровлення басейну Дніпра, охорона басейну ріки Дунай, екосистема Чорного моря.

У серпні 2006 року Уряд України та ПРООН в Україні підписали новий План дій на 2006-2010 роки. Відповідно до цього документа компонентами програми діяльності ПРООН в Україні є:

- 1) демократичне державне управління та доступ до правосуддя;
- 2) добробут, соціальна взаємодія та місцевий розвиток;
- 3) енергетика та охорона довкілля задля сталого розвитку: зміна клімату/ефективність використання енергії, управління природними ресурсами та збереження біорізноманіття, структури та стратегії для сталого розвитку.

З метою сприяння врядуванню за широкої участі громадян у містах України ПРООН було запроваджено проект Муніципальна програма врядування та сталого розвитку. Завданням програми є забезпечення спільного і прозорого механізму сталого розвитку, зміцнення міського управління з метою виконання порядку денного сталого розвитку, сприяння підвищенню ефективності державно-приватного партнерства в управлінні з метою вирішення місцевих проблем. Проект розпочався у 2004-му і триватиме до 2012 р.

У цілому у 2008 році було затверджено 31 місцеву ініціативу зі сталого розвитку. Загальна вартість проектів, підтриманих у 2008 році, становила 3, 438 млн гривень. Із цієї суми 1,24 млн грн (35,9 % від загального обсягу) було спрямовано на соціальні проекти та 2,20 млн грн (64,1 % від загального обсягу) на проекти сектору енергії та довкілля.

Таким чином, співпраця України та ПРООН посилює ефективність формування політики сталого розвитку, сприяє залученню громадськості та інших зацікавлених осіб до процесу прийняття рішень, демонструє ефективність і доцільність проектів сталого розвитку у містах, підвищує поінформованість громадськості.

З 2004 року Україна розпочала співпрацю з Європейським інвестиційним банком з метою залучення в економіку України довгострокових фінансових ресурсів банку для реалізації інфраструктурних, енергетичних, природоохоронних та інших інвестиційних проектів загальнодержавного значення.

Основними питаннями співпраці України та ЄІВ у секторі охорони навколишнього природного середовища є такі: покращання якості життя в урбанізованому середовищі, а саме транспортні проекти; охорона навколишнього природного середовища та здоров'я людей; зміна клімату, включаючи енергоефективність та відновлювану енергію; охорона природних ресурсів та управління відходами.

Проекти для фінансування в Україні: Миколаївводоканал; постачання енергоресурсів компанією Укренерго; європейські дороги України.

У той же час виникає запитання, чи зможе залучення допомоги ЄІВ дійсно сприяти сталому розвитку в Україні?

ЄІВ стверджує, що його діяльність відповідає вимогам сталого розвитку. В документах Банку містяться заяви про сприяння політиці сталого розвитку (документи «Про ЄІВ та його внесок у сталий розвиток» (2001), звіт «Про соціальну відповідальність кожного члена корпорації» (2005), Корпоративний операційний план (2007-2009). ЄІВ запевняє, що його діяльність відповідає вимогам сталості згідно зі стратегією сталого розвитку ЄС, а за межами Європи ЄІВ стверджує, що робить внесок у сталий розвиток тим, що застосовує жорсткі критерії відбору проектів для сталого розвитку. Насправді відсутність обов'язкових критеріїв для функціональних параметрів, вимог до оцінки впливу проекту на навколишнє середовище, соціальних норм та норм захисту довкілля в ЄІВ піддають сумніву його ствердження [4, с. 29].

ЄІВ продовжує займати перше місце серед міжнародних державних кредиторів, які фінансують проекти видобувної промисловості (нафтової, газової та гірничої), що руйнують навколишнє середовище і мають значний соціальний вплив на навколишнє середовище. Внесок, зроблений ЄІВ у розвиток економіки за допомогою кредитування, - це сприяння економічному зростанню. ЄІВ вважає зростання та формування прибутків за переваги розвитку. ЄІВ у більшості надає кредити великим корпораціям [4, с. 30].

Підхід, який базується на екологічно збалансованому розвитку, вимагає не просто зменшувати рівень шкідливості. ЄІВ зобов'язаний розробити стратегію сталого розвитку, переглянути свої пріоритети, націлені на сприяння економічному зростанню. Інструменти ЄІВ повинні підтримувати політичні курси урядів, орієнтовані на сталість.

Отже, при кредитуванні ЄІВ може мати певні позитивні та негативні наслідки. При залученні коштів міжнародних організацій Україна повинна брати на себе першочергову відповідальність за оцінку впливу проектів на стан довкілля, не покладатися цілком на критерії відбору проектів інвестором, а здійснювати ретельну перевірку на відповідність вимогам сталого розвитку усіх спільних проектів.

Співробітництво України зі Світовим банком у сфері охорони довкілля з метою сприяння сталому розвитку здійснюється в рамках Стратегії партнерства на період 2008-2011 рр. Пріоритетами діяльності Групи Світового банку в Україні є: соціальний захист, охорона довкілля, енергія, розвиток інфраструктури, освіта, охорона здоров'я. Діяльність передбачає кредитування та інвестиції, надання аналітичних і консультаційних послуг і технічної допомоги. Світовий банк пропонує різні можливості для одержання грантів або фінансової допомоги.

За підтримки Світового банку в Україні проводилися такі проекти: проект охорони біорозмаїття Карпатського заповідника, проект охорони біорозмаїття дельти Дунаю, проект збереження біологічного розмаїття Азово-Чорноморського екологічного коридору, проект ГЕФ зі збереження біорозмаїття. Готується проект управління прибережною зоною Криму та зменшення біогенного забруднення (Чорноморсько-Дунайська програма стратегічного партнерства Глобального екологічного фонду).

За підтримки Світового банку у м. Запоріжжя було запроваджено проект «Екологічне партнерство», який має започаткувати низку ініціатив зі співпраці та заходів щодо зниження рівня забруднення повітря, зменшення ризику від промислового забруднення для здоров'я населення, що дасть змогу поліпшити стан здоров'я мешканців міста і бізнес-середовища в ньому, а також поширити цей досвід на інші регіони України.

Глобалізація світової економіки не може автономно відбуватися без урахування екологічного чинника розвитку продуктивних сил у планетарному масштабі. Екологічна компонента має виступати повноцінною складовою розроблення глобальних стратегій соціально-економічного розвитку світової цивілізації, щоб збалансувати та оптимізувати природно-ресурсну базу та екологічну ємність земної поверхні [8].

Україна повинна підготовлено інтегруватись у світове господарство. Все ж під час співробітництва з міжнародними організаціями потрібно чітко дотримуватися визначених критеріїв екологічно збалансованого розвитку. Для цього в першу чергу необхідно розробити національну стратегію сталого розвитку та привести її цілі і завдання у відповідність зі світовими вимогами сталості. Під час здійснення проектів та залучення коштів міжнародних організацій потрібно здійснювати чітку оцінку впливу цих проектів на довкілля та визначати їх узгодженість із цілями сталого розвитку.

Вигоди для України від інтеграції в глобальну конструкцію регулювання природокористування можуть бути такими: входження в планетарну систему торгівлі дозволами на викиди шкідливих речовин; участь у спільних інвестиційних проектах природоохоронного спрямування (особливо стосовно Поліського та Карпатського регіонів); додаткові можливості отримання грантів під виконання завдань екологічного характеру, що мають важливе значення для світової спільноти; отримання передового досвіду та технологій щодо впровадження механізмів ресурсозбереження та економії природних ресурсів, модернізація природоохоронного обладнання.

SUMMARY

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COOPERATION OF UKRAINE

Storozhuk A.,

L'viv National University named after I. Franko, L'viv

The paper analyzes main courses of sustainable development of international cooperation of Ukraine. Advantages and disadvantages of some kinds of such cooperation are determined. Main

problems of sustainable development policy realization and main priorities of international cooperation of Ukraine are defined.

Key words: *sustainable development, strategy, cooperation, agreement, project, environment.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимчук З. В. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: монографія / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, В. А. Голян, А. О. Олексюк. – Луцьк: Надстир'я, 2006. - С. 61
2. Гринів Л. С. Екологічна економіка: навчальний посібник. – Львів: Магнолія 2006, 2010. – С. 359
3. Оцінка виконання Планів дій Європейської політики сусідства. Виконання Плану дій Україна - ЄС: довкілля та сталий розвиток; під ред. Н. Андрусевич. – Львів, 2009. – 104 с.
4. Посібник для громадян по Європейському інвестиційному банку. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://bankwatch.org/documents/Counterbalance_citizens_guide_ua_web.pdf
5. Садченко О. В. – Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. Національні програми збереження біорозмаїття у глобальному економіко-правовому просторі / О. В. Садченко, С. К. Харічков, Н. В. Скорик. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/16_8/144_Sadczenko_16_8.pdf
6. Соловій І. П. Створення світової екологічної організації: інституційні передумови, перешкоди та перспективи. – Львів: НЛТУ. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/16_8/151_Solowij_16_8.pdf
7. Харічков С. К. Экономика и экология: совместимость развития (мировой опыт и украинская перспектива): монография / С. К. Харічков, Н. Н. Андреева, Л. Е. Купинец. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2007. – 180 с.
8. Хвесик М. А. Еколого-економічне регулювання природокористування в системі глобальних стратегій розвитку / М. А. Хвесик // Регіональна економіка. - 2008. – № 1. – С. 64-77.

Надійшла до редакції 15 лютого 2012 р.